

Konstituování rozhodčího fóra podle Evropské úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži

Pod záštitou Hospodářské komise OSN pro Evropu byla dne 21. 4. 1961 v Ženevě podepsána Evropská úmluva o obchodní arbitráži (dále jen „Úmluva“). U jejího podpisu byla i tehdejší Československá socialistická republika[1], přičemž Úmluva byla publikována jako Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 176/1964 Sb., o Evropské úmluvě o obchodní arbitráži.[2]

Jak lze seznat z preambule Úmluvy, jejím smyslem a účelem je základní snaha rozvíjet evropský obchod, k čemuž má sloužit odstraňování „některých těžkostí, které by mohly bránit organizaci a působení mezinárodní obchodní arbitráže ve vztahu mezi fyzickými anebo právníckými osobami různých evropských zemí“.

Úmluva předpokládá, resp. dopadá[3] jak na rozhodování sporů rozhodci *ad hoc*, tzn. rozhodci ustanovenými pro jednotlivý případ, pro což Úmluva používá legislativní zkratku *arbitráž ad hoc* [srov. čl. I odst. písm. b) věta první Úmluvy], tak i na rozhodování sporů tzv. *stálými rozhodčími institucemi*[4] [srov. čl. I odst. písm. b) *in fine* Úmluvy].

Pokud jde o konstituování rozhodčího fóra, pak nejprve zmíníme tuto problematiku v případě, kdy smluvní strany rozhodčí smlouvy[5] sjednaly pravomoc k projednání a rozhodnutí sporu stálé rozhodčí instituce.

Podle věty za středníkem ustanovení čl. IV odst. 1 písm. a) Úmluvy platí, že v případě, kdy smluvní strany rozhodčí smlouvy ujednaly předložit své spory stálé rozhodčí instituci, bude se rozhodčí řízení řídit řádem stranami rozhodčí smlouvy určené stálé rozhodčí instituce. Tímto je v zásadě situace v případě konstituování fóra stálé rozhodčí instituce vyřešena, neboť se bude postupovat podle jejího řádu, přičemž procesy vedoucí k určení a jmenování rozhodců si lze představit nejrůznější. Nicméně Úmluva výslovně nepočítá s možností, kdy strany rozhodčí smlouvy buď vyloučí aplikaci řádu stálé rozhodčí instituce, pokud jde o určení a jmenování rozhodce, případně sami v rozhodčí smlouvě určí postup, jakým má být určen počet a osoby rozhodců (rozhodce). Zde zřejmě nutno respektovat autonomii vůle stran rozhodčí smlouvy (byť dotčené ustanovení Úmluvy je formulováno tak, že může působit kogentně[6]), tudíž rozhodčí fórum nutno konstituovat v souladu s touto vůlí, přičemž v dalším bude již určenými a jmenovanými rozhodci postupováno dle řádu té které stálé rozhodčí instituce.[7]

Nicméně Úmluva počítá [čl. IV odst. 5 Úmluvy] i se situací, kdy sice strany rozhodčí smlouvy ujednají, že svůj spor předloží k rozhodnutí stálé rozhodčí instituci, avšak tuto v rozhodčí doložce konkrétně neurčily, ani se nemohou na jejím jmenování *ex post* dohodnout. Úmluva s touto situací nejen počítá, ale též ji řeší, a to tak, že v okamžiku, kdy je splněna právě popsaná hypotéza čl. IV odst. 5 Úmluvy, je žalobce disponován právem[8] předložit žádost o určení stálé rozhodčí instituce postupem upraveným v čl. IV odst. 3 Úmluvy. Vzhledem k tomu, že toto ustanovení primárně upravuje (vedle dalšího) proces alternativního konstituování rozhodčího fóra v případě arbitráže *ad hoc*, popíšeme tento postup níže a na tomto místě se spokojíme jen s prostým odkazem na příslušné ustanovení Úmluvy.

Nyní tedy přistoupíme na řešení problematiky konstituování rozhodčího fóra, pokud jde o arbitráž *ad hoc*, přičemž v této pasáži bude zhojen i rest z předchozího odstavce.

Dohodnou-li strany rozhodčí smlouvy, že svůj spor předloží rozhodčímu řízení *ad hoc*, obsahuje čl. IV odst. 1 písm. b) bod i) až iii) Úmluvy demonstrativní výčet pravidelných náležitostí rozhodčí smlouvy sjednávací arbitráž *ad hoc*. Mezi nimi je na prvním místě uvedeno, že smluvní strany rozhodčí smlouvy mohou zejména „jmenovat rozhodce nebo stanovit postup, podle něhož budou rozhodci jmenováni v případě nastalého sporu“[9]. Takovýto postup, buď přímé jmenování rozhodců v rozhodčí smlouvě, nebo určení postupu konstituování rozhodčího fóra, lze jednak považovat za nejčastější, jakož i doporučení hodný, neboť se strany rozhodčí smlouvy vyvarují jistě postradatelných komplikací. Úmluva sice opět zná řešení situace, kdy právě zmíněná dohoda absentuje, nicméně jde o řešení, které z logiky věci časově i fakticky zatíží rozhodčí řízení a jeho strany tak, že v mnoha ohledech ztrácí své základní devizy, kterými jsou rychlost a hospodárnost.

Každopádně stran arbitráže *ad hoc* ustanovení čl. IV odst. 2 Úmluvy obsahuje opatření pro případ, kdy je některá ze stran rozhodčího řízení v prodlení se jmenováním svého rozhodce. Jde tedy o situaci, kdy má spor rozhodovat více rozhodců, nikoliv rozhodce jediný; pokud jde o spor, kde má rozhodovat jediný rozhodce, pak při nedohodě na jeho určení se bude postupovat podle třetího odstavce zde podávaného článku Úmluvy.

Jestliže tedy ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy byla arbitrážní žádost (žaloba) doručena žalované straně, je jedna ze stran v prodlení se jmenováním svého rozhodce (a není-li stranami dohodnuto jinak), bude rozhodce jmenován k žádosti druhé ze stran předsedou příslušné obchodní komory[10]. Stejně se bude postupovat také tehdy, bude-li některá ze stran v prodlení při nutnosti nahradit některého z již jmenovaných rozhodců [srov. čl. IV odst. 2 *in fine* Úmluvy].

Pokud pak má v arbitráži *ad hoc* rozhodnout jediný rozhodce, který nebyl, resp. není mezi stranami dohodnut (ani nebyl sjednán postup jeho určení) a strany nejsou takové dohody schopny, pak se bude na tuto situaci aplikovat ustanovení čl. IV odst. 3 Úmluvy; to se bude ostatně aplikovat i v případě, který byl shora popsán stran žádosti o určení stálé rozhodčí instituce. Citované ustanovení disponuje nejprve žalobce – teprve když žalobce nevyužije dále specifikovaných oprávnění, mohou těchto oprávnění využít žalovaný či rozhodci [srov. čl. IV odst. 3 *in fine* Úmluvy] – k tomu, aby podle volby žalobce rozhodce určil buď předseda příslušné obchodní komory, nebo tzv. Zvláštní Výbor[11], a to podle níže uvedeného klíče.[12]

a) Pokud se strany dohodly o místě rozhodčího řízení lze podat žádost:

- a. k předsedovi příslušné obchodní komory v zemi podle místa rozhodčího řízení zvoleného stranami,
- b. nebo předsedovi příslušné obchodní komory v zemi, v níž má žalovaná strana v okamžiku podání arbitrážní žaloby svůj obvyklý pobyt nebo svoje sídlo.

b) Pokud se strany nedohodly o místě rozhodčího řízení lze podat žádost:

- a. k předsedovi příslušné obchodní komory v zemi, v níž má žalovaná strana svůj obvyklý pobyt, bydliště nebo svoje sídlo,
- b. nebo Zvláštnímu Výboru.

Zmiňujeme-li zde opatření, která mají zamezit znemožnění provedení arbitráže z důvodu nečinnosti některé ze stran rozhodčí smlouvy, lze v této souvislosti zmínit též ustanovení čl. IV odst. 7 Úmluvy, které normuje opatření proti nečinnosti předsedy příslušné obchodní komory, kterému byla adresována některá ze shora uvedených žádostí. Pokud totiž předseda příslušné obchodní komory dotčené žádosti ve lhůtě 60 dnů (počítáno ode dne, kdy byla vůči němu žádost vznesena) nevyhoví „*může se žadatel obrátit na Zvláštní Výbor se žádostí, aby převzal výkon funkcí, které nebyly splněny*“.

Na závěr zmíníme ještě poněkud zvláštní situaci, a to stav, kdy rozhodčí smlouva, kterou lze subsumovat pod Úmluvu, sice obsahuje projev vůle jejích stran, aby spory mezi nimi byly podrobeny rozhodčímu řízení, avšak ničeho neobsahuje o způsobu rozhodčího řízení[13] a (kumulativně) není možné ani následné dohody stran [srov. čl. IV odst. 6 Úmluvy]. Také tato věc má být řešena postupem předvídaným v čl. IV odst. 3 Úmluvy, nicméně disponován je v tomto směru pouze žalobce[14], který je shora popsanou procedurou oprávněn podat žádost k předsedovi příslušné obchodní komory nebo Zvláštnímu Výboru. Ti pak „*mohou buď odkázat strany na některou stálou rozhodčí instituci, nebo vyzvat strany, aby jmenovaly své rozhodce ve lhůtě, kterou jim určí, a aby se v téže lhůtě dohodly o opatřeních nutných pro průběh rozhodčího řízení*“[15]. Je zde tedy evidentní respekt Úmluvy k projevu vůle stran, byť byla projevena ve zcela minimalistickém rozsahu, kdy ve své podstatě rozhodčí smlouva obsahuje pouze projev vůle o podrobení sporu arbitráži bez dalšího.

Takový přístup je nesporně chvályhodný a měl by být inspirací i pro ty vnitrostátní právní úpravy, které by v takové situaci, o takovém projevu vůle pochybovaly co do jeho určitosti, místo toho, aby tendovaly k naplnění vůle smluvních stran, neboť smyslem a účelem právního řádu má být mj. umožnit smluvním stranám dosíci toho, čeho zamýšlely, byť mnohdy nešikovně; např. i pomocí dispozičních ustanovení obdobných právě podanému.